

เครือข่ายสังคมกับชุมชนออนไลน์: พัฒนาการ ความหมาย และรูปแบบการขยายเครือข่าย

พนั นิลพันธุ์ ฉัตรไชยยันต์

บทคัดย่อ

ป จุบันสื่ออินเทอร์เน็ตไม่เพียงทำหน้าที่ในการเป็นเครื่องมือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อสังคมที่ช่วยให้ผู้คนสามารถสานต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและขยายเครือข่ายสังคมของตนออกไปได้ บทความนี้ได้รวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมและชุมชนออนไลน์ โดยทำการวิเคราะห์เพื่อนำเสนอสามประเด็นหลักคือ (1) พัฒนาการของการใช้คำว่าเครือข่ายสังคมเพื่ออธิบายความเป็นชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากชุมชนแบบดั้งเดิมที่ยึดติดกับสภาพพื้นที่ ไปสู่การเป็นเครือข่ายสังคม (2) วิเคราะห์ความหมายของคำว่าเครือข่ายสังคม โดยเปรียบเทียบกับคำว่าชุมชนออนไลน์ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายคล้ายกัน และ (3) วิเคราะห์รูปแบบการขยายเครือข่ายทางสังคมผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นไปได้สองรูปแบบ คือ การขยายเครือข่ายของคนไม่รู้จักกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ใหม่ และการขยายเครือข่ายของคนรู้จักกันอยู่แล้วเพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมให้คงอยู่

Abstract

The Internet is not only being a tool for information exchange and communication but also a social media, facilitating the creation of social relationships and the expansion of social networks. This paper is an analysis based on a collection of literature of social networks and online communities. Three main points are discussed as follows: 1) development of the term social networks used for replacing traditional locality-based community, 2) definition of social network, comparing with the similarity of online communities definition, and 3) two types of social network expansion via the Internet that are creating and maintaining social relationships.

บทนำ

“มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” เป็นคำกล่าวของ Aristotle นักปราชญ์ชาวกรีกที่เชื่อว่ามนุษย์จำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น โดยธรรมชาติของมนุษย์จำเป็นต้องสร้างและรักษาชุมชน (community) ในรูปแบบที่หลากหลาย (Yack, 1993: 25-28) เมื่อมนุษย์ย้ายพื้นที่ในการปฏิสัมพันธ์จากพื้นที่จริงสู่พื้นที่เสมือน (virtual space) โดยทำการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ขนาดใหญ่ที่มีความสามารถเชื่อมโยงถึงกันทั่วโลก จึงเป็นที่น่าสนใจว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์จะส่งผลต่อมนุษย์และสังคมอย่างไร

ในยุคแห่งพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็วของเทคโนโลยี วิธีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมได้ปรับเปลี่ยนไปตามเทคโนโลยีที่รายล้อมอยู่รอบตัว โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต ซึ่งพัฒนามาจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ARPANET จากองค์กรทางทหารของสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1969 จนเริ่มเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายตั้งแต่ปลายปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา (Castells, 2000: 45-51)

จำนวนผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องหนึ่งในสามของประชากรโลกหรือประมาณ 2.3 พันล้านคนเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และมีอัตราการเติบโตของอินเทอร์เน็ตในประเทศกำลังพัฒนาเพิ่มสูงขึ้นคิดเป็น 62% ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตทั่วโลก (Internet World Stats, 2012; International Telecommunication Union, 2011) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปรากฏการณ์ความนิยมในเว็บไซต์เครือข่ายสังคม เช่น Facebook ที่เกิดขึ้นในปี ค.ศ. 2004 ปัจจุบันมีจำนวนผู้ใช้ทั่วโลกกว่า 955 ล้านคน และมากกว่าครึ่งหนึ่ง (552 ล้านคน) เข้าใช้เว็บไซต์ทุกวัน และส่วนใหญ่ใช้ผ่านอุปกรณ์มือถือ (543 ล้านคน) (ข้อมูลเมื่อ มิถุนายน พ.ศ. 2555) (Facebook, 2012) ข้อมูลนี้ทำให้เห็นว่าการสร้างเครือข่ายสังคม (social networks) ในโลกออนไลน์มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อผู้คนในสังคม และแน่นอนว่า เมื่อมีผู้คนจำนวนมากหันมาใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้นผลกระทบของเทคโนโลยีดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อผู้คนทั่วโลกไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว หรือไม่เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตเลยก็ตาม

Manuel Castells (2000) กล่าวว่า มนุษย์ได้ก้าวเข้าสู่กระบวนทัศน์ใหม่ทางเทคโนโลยี (a new technological paradigm) ซึ่งทำให้สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของโลกเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็น “สังคมเครือข่าย” (network society) ที่พัฒนาสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสาร (the information technology revolution) ในปี ค.ศ. 1970 สอดคล้องกับที่ Jan Van Dijk (2006) ระบุว่า ศตวรรษที่ 21 คือ ยุคของเครือข่าย (the age of networks) โดยมี “สังคมเครือข่าย” เป็นระบบศูนย์กลางของสังคม ทั้งนี้ Jan Van Dijk มองว่าโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ของระบบที่เรียกว่า “ทางด่วนสารสนเทศ” (“information highway”) ส่งผลกระทบต่อบุคคลและสังคมได้มากกว่าผลกระทบของโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งในอดีตเสียอีก

ในมุมมองของนักวิชาการทางด้านสื่อสารมวลชน อินเทอร์เน็ตถือเป็นสื่อใหม่ (new media) และ

เครื่องมือใหม่ในการสื่อสาร (a new medium of communication) เนื่องจากอินเทอร์เน็ตมีความสามารถในการทำงานส่งผ่านเนื้อหาสาระลงไปสู่มวลชนผู้รับสาร เช่นเดียวกับการทำงานของการสื่อสารมวลชนแบบดั้งเดิม เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อกระจายเสียง โดยจะเห็นได้จากการย้ายพื้นที่ของ“สื่อดั้งเดิม” มาอยู่บนพื้นที่ “ออนไลน์” (online) เช่น หนังสือพิมพ์ออนไลน์ และโทรทัศน์ออนไลน์ เป็นต้น (ดู Morris และ Ogan, 1996: 42; McQuail, 2000: 118)

บทบาทของอินเทอร์เน็ตในการสื่อสารมวลชนสามารถเป็นได้ทั้ง (1) เทคโนโลยีด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) เช่น การค้นคว้าหาข้อมูลความรู้ต่างๆ ผ่านเว็บไซต์ และการติดต่อสื่อสาร ทั้งระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มบุคคล ในระดับที่เป็นส่วนตัว (private) และสาธารณะ (public) (ดู Morris and Ogan, 1996: 42) และ (2) การเป็นเทคโนโลยีทางสังคม (social technology) หรือสื่อสังคม (social media) ที่ช่วยเชื่อมโยงผู้คนในสังคมไว้ด้วยกัน ทำให้ผู้คนสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมไว้ได้ โดยมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตเป็น “นักแสดง” (social actors) ที่เข้าสู่การพูดคุยในกลุ่มสังคมออนไลน์เพื่อต้องการความผูกพัน (affiliation), การสนับสนุน (support) และการยืนยัน (affirmation) จากบุคคลอื่น (Sproull และ Faraj, 1997: 38)

จุดมุ่งหมายของบทความนี้ต้องการสะท้อนความสำคัญของอินเทอร์เน็ตในบทบาทด้านการเป็นสื่อสังคมดังกล่าวโดยจะรวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายสังคมและชุมชนออนไลน์ (online communities) มาวิเคราะห์และนำเสนอ ใน 3 ประเด็นสำคัญหลัก คือ (1) พัฒนาการของการใช้คำว่าเครือข่ายสังคมเพื่ออธิบายความเป็นชุมชนออนไลน์ (2) ความหมายของเครือข่ายสังคมและชุมชนออนไลน์ และ (3) รูปแบบการขยายเครือข่ายทางสังคม ผู้เขียนมุ่งหวังว่าบทความฉบับนี้จะช่วยให้ผู้อ่านมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ และนัยความหมายที่ซ่อนอยู่ภายใต้การสื่อสารระหว่างมนุษย์กับคอมพิวเตอร์ในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นการ

ต่อยอดองค์ความรู้เรื่องเครือข่ายสังคมกับการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย

พัฒนาการของคำว่า “เครือข่ายสังคม”

คำว่า “เครือข่ายสังคม” เป็นคำที่ถูกนำมาใช้แทนที่คำว่า “ชุมชน” (community) ทั้งในรูปแบบชุมชนดั้งเดิมและชุมชนออนไลน์ โดยกลุ่มของนักวิชาการที่มาจากกลุ่มแนวคิดเครือข่ายสังคม (social network approach) และทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม (social network analysis) กลุ่มของนักวิชาการเหล่านี้มีมุมมองว่า การรวมกลุ่มของผู้คนที่ทำการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมเช่นเดียวกับชุมชน แต่การใช้คำว่า “เครือข่ายสังคม” มาแทนที่คำว่า “ชุมชน” ทำให้ข้อจำกัดในด้านพื้นที่ซึ่งชุมชนแบบดั้งเดิมนั้นหายไป (Wellman และอื่นๆ, 1996, Garton และอื่นๆ, 1997, Wellman, 1997; Wellman และ Gulia, 1999) ส่วนต่อไปของบทความนี้จะขยายความพัฒนาการของคำว่าเครือข่ายสังคม ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากคำว่า “ชุมชน” ให้ชัดเจนขึ้น

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ชุมชน” โดยทั่วไปเป็นที่เข้าใจว่าหมายถึง ชุมชนที่มีลักษณะยึดติดกับพื้นที่ (locality-based community) หรือชุมชนแบบ “บ้านใกล้เรือนเคียง” เช่น หมู่บ้านหรือตำบลเดียวกัน รูปแบบของชุมชนแบบ “ดั้งเดิม” นี้ หมายความว่า กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง มีความความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกันอย่างใกล้ชิด มีการดำเนินวิถีชีวิตที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างต่อเนื่อง และมีแบบแผนของการสื่อสารแบบเห็นหน้าคำตา (face-to-face interaction) ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจะจำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง และในจำนวนคนที่จำกัด (Queral, 1996: 223)

นิยามของคำว่าชุมชน ที่ได้ให้ไว้โดยนักสังคมวิทยานั้น มีหลากหลาย George Hillery (1955, อ้างถึงใน Tischler และอื่นๆ, 1983: 191) ได้ศึกษารวบรวมความหมายของคำว่าชุมชนจาก 94 นิยามแล้วสรุปว่าชุมชนคือ “การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในพื้นที่หนึ่ง และมีลักษณะที่สอดคล้องเชื่อมต่อกัน

อย่างน้อยหนึ่งอย่างหรือมากกว่า” จากความหมายของชุมชนดังกล่าว ชุมชนจะต้องประกอบไปด้วย (1) ขอบเขตพื้นที่ (2) ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และ (3) ปัจจัยด้านจิตวิทยา คือ การมีคุณสมบัติหรือลักษณะร่วมบางประการของคนในชุมชน

สังคมของมนุษย์มีวิวัฒนาการมาโดยตลอดจากสังคมแบบเรียบง่ายสู่สังคมที่ซับซ้อนขึ้น และเมื่อวิวัฒนาการอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการคมนาคมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันง่ายขึ้น เกิดการขยายตัวของชุมชน ผสมผสานกับการทางเทคโนโลยีการติดต่อสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ จนกระทั่งถึงการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต ทำให้การติดต่อกันของผู้คนจึงไม่จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่หรือเพียงชุมชนบ้านใกล้เรือนเคียงอีกต่อไป พื้นที่และระยะทางไม่ใช่ข้อจำกัดในการสร้างและสานต่อความสัมพันธ์ของผู้คนอีกต่อไป แนวคิดความเป็นชุมชนได้ถูกปรับเปลี่ยนตามไปด้วย (Queral, 1996: 227)

เมื่อการใช้คำว่า “ชุมชน” มีข้อจำกัดเนื่องด้วยเป็นคำที่สื่อความหมายยึดติดกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง Barry Wellman (1988, อ้างถึงใน Wellman และ Gulia, 1999: 169) นักวิชาการกลุ่มแนวคิดเครือข่ายสังคม จึงเสนอคำว่า “เครือข่ายสังคม” เข้ามาใช้แทนที่คำว่า “ชุมชน” เนื่องจากเมื่อใช้คำว่าเครือข่ายสังคม ทำให้การเป็นชุมชนไม่ต้องจำกัดอยู่แค่สภาพพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งแต่สามารถหมายรวมถึงความเกี่ยวข้องของผู้คนจำนวนมากเท่าไรก็ได้ที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น มีความสนใจในสิ่งเดียวกัน, มีคุณลักษณะใกล้เคียงกัน, มาจากกลุ่มหรือองค์กรเดียวกัน (Wellman, 1988 อ้างถึงใน Queral, 1996: 224)

นอกจากนี้ Jan Van Dijk (2006: 25) นำเสนอมุมมองที่ว่ามนุษย์ได้ทำการสร้างเครือข่ายสังคมมานานแล้ว ตั้งแต่อดีต อย่างน้อยตั้งแต่การคิดค้นภาษาพูดขึ้น เพราะปฏิสัมพันธ์ด้านการสื่อสารเป็นสิ่งที่เชื่อมต่อผู้คน กลุ่มองค์กร หรือสังคมเข้าไว้ด้วยกัน และเมื่อเครือข่ายด้านเทคโนโลยี (technical networks) ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ถนน, คลอง, เครือข่ายการคมนาคมขนส่งอื่นๆ ตลอดจนเครือข่ายการสื่อสารและคอมพิวเตอร์ ถูกแต่งเติมด้วย

สัญลักษณ์และข้อมูลสารสนเทศต่างๆ จนกลายเป็นเครือข่ายสื่อ (media networks) ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร รูปแบบของ “สังคมเครือข่าย” จึงปรากฏชัดเจนขึ้น

จะเห็นว่าทั้งเทคโนโลยีการคมนาคมและเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้ช่วยให้การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นไปได้ และด้วยเหตุนี้การใช้คำว่า “เครือข่ายสังคม” จึงสามารถใช้อธิบายชุมชนแบบขยายตัวได้ดีกว่า และเมื่อการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์เข้ามามีความสำคัญมากขึ้น Barry Wellman และ Milena Gulia (1999) ได้เสนอแนวคิด “ชุมชนออนไลน์” ซึ่งเกิดขึ้นจากการสื่อสารของกลุ่มคนผ่านอินเทอร์เน็ตโดยปราศจากข้อจำกัดด้านพื้นที่ ควรถูกจัดว่าเป็นเครือข่ายสังคมด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า “ชุมชนออนไลน์คือเครือข่ายสังคม” นั่นเอง โดยความหมายของคำว่าเครือข่ายสังคมและชุมชนออนไลน์จะได้รับการตรวจสอบต่อไปในบทความนี้

ความหมายของ “เครือข่ายสังคม”

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นถึงพัฒนาการของคำว่าเครือข่ายสังคม ที่มีที่มาจากสภาพชุมชนแบบดั้งเดิมกลายเป็นเครือข่ายสังคมที่ไม่ยึดติดกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ความหมายโดยทั่วไปของคำว่า “เครือข่ายสังคม” นั้นหมายถึง (วิทยา จิตนพวงศ์, 2553: 289)

“รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Pattern of Social Relationship) ของปัจเจกบุคคล (Individual) กลุ่ม (Group) และองค์กร (Organization) ผ่านรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ในรูปแบบต่างๆ เช่น กิจกรรมการสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย ตลอดจนมีเป้าหมายร่วมกัน”

และเมื่อการสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์มีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการสร้างความสัมพันธ์ของผู้คนในรูปแบบของเครือข่ายสังคม คำว่าของ “เครือข่ายสังคม” ได้ถูกให้ความหมายไว้โดย Barry Wellman (1997: 179) ดังนี้

“เมื่อเครือข่ายคอมพิวเตอร์เชื่อมต่อผู้คนหรือหน่วยงาน มันคือเครือข่ายสังคม คล้ายกับการที่เครือข่ายคอมพิวเตอร์เป็นกลุ่มของเครื่องมือที่เชื่อมต่อกับกลุ่มของสายเคเบิล เครือข่ายสังคมคือ กลุ่มของผู้คน (หรือองค์กร หรือหน่วยของสังคมอื่น) ที่เชื่อมต่อกับกลุ่มของความสัมพันธ์ที่มีความหมายทางสังคม”

จากคำนิยามดังกล่าว มีการให้ความสำคัญกับ (1) การรวมกลุ่มของผู้คน และ (2) ความสัมพันธ์ทางสังคมที่พัฒนาขึ้นภายในเครือข่าย โดยที่ความหมายแรกซึ่งเป็นความหมายโดยทั่วไปของคำว่าเครือข่ายสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคมนั้นเกิดจากสาเหตุการทำกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการสื่อสาร แต่ในความหมายที่สอง เน้นที่การสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าทั้งสองนิยามข้างต้น มีความสอดคล้องในด้านการรวมกลุ่มคนในทุกระดับ สอดคล้องกับแนวคิดของ Jan Van Dijk (2006: 20) ที่ใช้คำว่า “สังคมเครือข่าย” โดยให้ความหมายถึง การรวมกลุ่มของสังคมที่ประกอบด้วยโครงสร้างพื้นฐาน (infrastructure) ของเครือข่ายสังคมและสื่อ (social and media networks) ที่เอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มของคนในทุกระดับทั้งในระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม/องค์กร และสังคม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนจึงสรุปได้ว่า “เครือข่ายสังคม” บนอินเทอร์เน็ต คือ การรวมกลุ่มคนในทุกระดับตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุดคือปัจเจก จนถึงระดับ กลุ่ม องค์กร และสังคมที่ใหญ่ขึ้น ผ่านกระบวนการติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม (ประเด็นเรื่องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมจะกล่าวถึงในหัวข้อ “รูปแบบการขยายเครือข่ายสังคม”)

ความหมายของ “ชุมชนออนไลน์”

การทำความเข้าใจต่อความหมายของ “เครือข่ายสังคม” จำเป็นต้องเข้าใจคำว่า “ชุมชนออนไลน์” ด้วย เนื่องจากคำว่า “เครือข่ายสังคม” กับ “ชุมชนออนไลน์” มีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก เพราะทั้งชุมชนออนไลน์และเครือข่ายสังคม มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มของผู้คน

ที่เกิดจากพื้นฐานการสร้างความสัมพันธ์ที่ไม่จำกัดเฉพาะคนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน (Wellman และอื่นๆ, 1996: 221; Wellman และ Gulia, 1999: 169)

Howard Rheingold (1993: 5) กล่าวว่า “ชุมชนออนไลน์” คือ

“[...] การรวมกลุ่มที่เกิดจากอินเทอร์เน็ต เมื่อคนจำนวนมากพอทำการสื่อสารสาธารณะเป็นระยะเวลายาวนานพอควร ผสานกับความรู้สึกของมนุษย์อย่างเพียงพอ เพื่อสร้างสายใยแห่งความสัมพันธ์ในโลกไซเบอร์”

นิยามของ Howard Rheingold (1993) เน้นความสำคัญของ (1) การสื่อสารอย่างต่อเนื่อง (2) ความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในชุมชนออนไลน์ อย่างไรก็ตาม นิยามของ Howard Rheingold (1993) ทำให้นักวิชาการบางคนเกิดคำถามต่อว่า ความรู้สึกของมนุษย์ (human feeling) เท่าใดจึงจะพอเพียงที่จะทำให้เกิดชุมชนออนไลน์ขึ้น (Wilbur, 1997: 7; Watson, 1997: 104-105)

จากนิยามของชุมชนออนไลน์ข้างต้น การรักษาไว้ซึ่งความรู้สึกมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตเป็นการสื่อสารแบบไม่เห็นหน้าค่าตา และไม่มีสถานที่ทางกายภาพ ความอยู่รอดของชุมชนออนไลน์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการสื่อสารระหว่างกันของคนในชุมชน และจะต้องเป็นกระบวนการสื่อสารที่กระทำอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “เมื่อปราศจากการสื่อสารอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้เข้าร่วมชุมชนอาจสูญสลายไป” (Watson, 1997: 104) และสอดคล้องกับแนวคิดของ Nancy Baym (2000: 22) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมการสื่อสารภายในชุมชน (communicative practices) และมุมมองของ Steven G. Jones (1995: 2) ที่ชี้ให้เห็นว่าการแบ่งปันข้อมูลระหว่างกันภายในชุมชนมีส่วนช่วยในการสร้างชุมชนออนไลน์ให้เกิดขึ้น

ดังนั้น ผู้เขียนสามารถสรุปจากข้อมูลข้างต้นได้ว่า ความหมายของชุมชนออนไลน์ คือ การรวมกลุ่มของผู้คนที่เกิดขึ้นผ่านการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต โดยมีเงื่อนไข

ในการรักษาชุมชนออนไลน์ให้คงอยู่ ประกอบไปด้วย (1) กระบวนการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน และ (2) ความรู้สึกมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชน เพื่อสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีอินเทอร์เน็ตทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน

จากข้อมูลความหมายของเครือข่ายสังคมและชุมชนออนไลน์ จะเห็นได้ว่า ความหมายของคำทั้งสองมีองค์ประกอบที่คล้ายกันคือ (1) เป็นการรวมกลุ่มของคนในสังคม (2) มีปฏิสัมพันธ์ทางการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่องผ่านสื่ออินเทอร์เน็ต และ (3) ผู้คนเหล่านั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน ส่วนต่อไปจะวิเคราะห์ถึงแนวทางการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมบนอินเทอร์เน็ต และลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในเครือข่ายสังคม

การศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมบนอินเทอร์เน็ต

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นส่วนประกอบสำคัญในนิยามของคำว่าเครือข่ายสังคมและชุมชนออนไลน์ นักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในโลกออนไลน์ มีสองกลุ่มคือ (1) กลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม (social network analysis) และ (2) กลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม (social relationship analysis) ซึ่งมีความแตกต่างกันดังนี้

1). กลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม เป็นการศึกษาแบบวิเคราะห์โครงสร้าง (structural analysis) ของเครือข่ายสังคมทั้งระบบ โดยพิจารณา “รูปแบบของความสัมพันธ์” (patterns of relations) ของคนในเครือข่าย แบบมองภาพกว้างและเน้นข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งมุ่งมองต่อการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมของนักวิเคราะห์เครือข่ายสังคมมีข้อจำกัดอยู่บ้าง เนื่องจากเป็นการศึกษาในภาพกว้างของรูปแบบความสัมพันธ์ และให้ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยไม่สนใจบริบททางสังคม (social context) ที่ประกอบอยู่ในเครือข่าย และไม่สามารถอธิบายสาเหตุการเกิดขึ้นของความสัมพันธ์

ทางสังคมได้ (ดู Wellman และอื่นๆ, 1997; Garton และอื่นๆ, 1999)

2). กลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม ไม่ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตในลักษณะการวิเคราะห์โครงสร้าง เหมือนกับที่กลุ่มนักการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมทำการศึกษา แต่มีความเชื่อว่าความสัมพันธ์ (relationships) เกิดขึ้นจากปัจจัยทางสังคม ดังนั้นจึงมุ่งเน้นศึกษาบริบททางสังคม (social context) ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของบุคคล การศึกษาจะมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหาเชิงคุณภาพ เช่น สาเหตุการเกิดขึ้นของความสัมพันธ์ออนไลน์ (online relationships) และปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาความสัมพันธ์เป็นต้น (ดู Rheingold, 1993; Parks และ Floyd, 1996; Turner และอื่นๆ, 2001; Yum และ Hara, 2005)

ดังนั้นจึงสามารถสรุปว่า กลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมสามารถให้ข้อมูลในภาพกว้างของความสัมพันธ์ได้ ในขณะที่กลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคมจะให้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายสังคมได้มากกว่า

ลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมในเครือข่ายสังคม

“เครือข่ายสังคม” เป็นคำที่มีความหมายกว้าง ประกอบไปด้วยระดับของความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันของคนภายในเครือข่าย รวมทั้งความแตกต่างในผลของความสัมพันธ์นั้นด้วย (Wellman และอื่นๆ, 1997: 181; Garton และอื่นๆ, 1999: 76) สอดคล้องกับความคิดเห็นที่ว่า อินเทอร์เน็ตสนับสนุนการสร้างความสัมพันธ์ทั้งแบบความสัมพันธ์ที่เกาะกันอย่างเหนียวแน่น (strong ties) และความสัมพันธ์ที่เกาะกันอย่างหลวมๆ (weak ties) (Wellman และอื่นๆ, 1996: 221-222)

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างคำว่า “เครือข่ายสังคม” กับคำว่า “ความสัมพันธ์” พบว่าความสัมพันธ์

เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเครือข่ายสังคมเท่านั้น เนื่องจากหากมองความหมายของเครือข่ายสังคมของนักวิชาการกลุ่มแนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม นักวิเคราะห์จะพิจารณาทั้ง “ความสัมพันธ์” และ “การแลกเปลี่ยน” (exchanges) ระหว่างคนในเครือข่าย โดยเป็นที่เชื่อว่า “การแลกเปลี่ยนจะนำมาซึ่งความสัมพันธ์ของคนในเครือข่าย” (Wellman และอื่นๆ, 1997: 181; Garton และอื่นๆ, 1999: 76)

แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมมองว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในเครือข่าย มีลักษณะซับซ้อนและเป็นระดับชั้น โดยในเครือข่ายสังคมจะมีรูปแบบการรวมตัวของบุคคลแบบกระจายตัว และการมีระดับของความสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้สมาชิกในเครือข่ายสังคมอาจไม่จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นต่อกัน และอาจตัดสินใจออกจากความเป็นสมาชิกได้เมื่อเวลาผ่านไป (Wellman, 1997: 180-181; Garton และอื่นๆ, 1997)

เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายกับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายใน “กลุ่ม” (group) พบว่ามีความแตกต่างกัน เพราะกลุ่มมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด และสมาชิกในกลุ่มมีการเชื่อมโยงหากันแบบตรงตัว (Garton และอื่นๆ, 1997; Wellman, 1997: 180) ทั้งนี้ “กลุ่ม” เป็นเพียงประเภทหนึ่งของเครือข่ายสังคม เท่านั้น การใช้คำว่า “กลุ่ม” อาจทำให้มองข้ามความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงระดับชั้นของความสัมพันธ์ไปได้ (Garton et al., 1997)

จากข้อมูลข้างต้น จึงสรุปได้ว่าการใช้คำว่าเครือข่ายสังคมเพื่ออธิบายรูปแบบการรวมกลุ่มของคนผ่านอินเทอร์เน็ต หรือชุมชนออนไลน์นั้น จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถสังเกตเห็นระดับของความสัมพันธ์ที่แตกต่างกันของคนในเครือข่ายได้

รูปแบบการขยายเครือข่ายสังคม

ดังที่ได้กล่าวในข้างต้นถึงบทบาทของอินเทอร์เน็ตในด้านการเป็นสื่อสังคม นอกเหนือไปจากบทบาทการเป็นเทคโนโลยีในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและ

การสื่อสารที่เป็นที่คุ้นเคยโดยทั่วไป (ดู Sproull และ Faraj, 1997: 38) Wellman และ Gulia (1999: 173) กล่าวว่า “ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนออนไลน์ไม่ใช่เพื่อข้อมูลข่าวสาร แต่เพื่อความสัมพันธ์ การสนับสนุนทางสังคม และความรู้สึกเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของกลุ่ม” ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นภายในเครือข่ายสังคม ถูกมองว่าเป็นโอกาสในการขยายเครือข่ายทางสังคมของบุคคลให้กว้างขวางขึ้นได้ โดยมีเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร

มีผู้กล่าวว่าอินเทอร์เน็ตสามารถทำให้ประสบการณ์การสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนออนไลน์ที่อยู่บนอินเทอร์เน็ตนั้นลึกซึ้งและกว้างขวางขึ้นได้ (deepens and widens) คือ การขยายความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ด้วยกันในชีวิตจริง และทำให้ผู้คนแปลกหน้ามารู้จักกันได้ด้วย (Norris, 2004: 40) สอดคล้องกับที่คีธรี ยูโกสค และดวงกมล ชาติประเสริฐ (2553) พบว่า การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบนอินเทอร์เน็ตสามารถเป็นไปได้ทั้งสองกรณี แม้พบว่าการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตจะมีอุปสรรคเรื่องความใกล้ชิดทางกายภาพ แต่กลับเป็นโอกาสที่ทำให้บุคคลใช้ช่องทางการสื่อสารต่างๆ บนอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ได้

ดังนั้นรูปแบบการขยายเครือข่ายสังคมบนอินเทอร์เน็ตสามารถแบ่งออกได้ เป็นสองรูปแบบ คือ (1) การขยายเครือข่ายของคนที่ไม่เคยรู้จักกัน หมายถึง การทำให้บุคคลแปลกหน้า ให้มารู้จักกันผ่านการติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต และ (2) การขยายเครือข่ายทางสังคมของคนที่อยู่ด้วยกันในชีวิตจริงให้สามารถรักษาความสัมพันธ์ หรือมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งขึ้นได้

(1) การขยายเครือข่ายของคนที่ไม่รู้จักกัน ในด้านการขยายเครือข่ายทางสังคมของคนที่ไม่รู้จักกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม มักพบมากในวรรณกรรมเกี่ยวข้องกับชุมชนออนไลน์ นักวิชาการจำนวนมากศึกษาสาเหตุของการรวมกลุ่มของผู้คนในชุมชนออนไลน์ต่างเห็นตรงกันว่า ความสนใจร่วมกัน (common interest) ทำให้คนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนมารวมกลุ่มเป็นชุมชน

เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องที่ตนสนใจอย่างสมัครใจ ส่งผลต่อการเกิดความสัมพันธ์ทางสังคมตามมา แม้ว่าคนเหล่านั้นจะไม่เคยรู้จักกันมาก่อนในชีวิตจริงก็ตาม (ดู Rice และ Love, 1987: 91; Rheingold, 1993: 27; Sproull และ Faraj, 1997: 35; Watson, 1997: 104; Wellman และ Gulia, 1999: 185; Lyon, 2002; Gauntlett, 2004: 16; Norris, 2004: 35-37)

การที่บุคคลมีความสนใจร่วมกันสามารถทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลพัฒนาขึ้นได้ Joseph B. Walther (1996: 17) ระบุถึงปฏิสัมพันธ์แบบ 'hyperpersonal interaction' ที่เชื่อว่าการติดต่อสื่อสารผ่านคอมพิวเตอร์สร้างประสบการณ์ทางสังคมได้มากกว่าการสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา (face-to-face communication) เพราะผู้ใช้สามารถเลือกการนำเสนอตัวตนในโลกออนไลน์ทำให้ควบคุมและจัดการกับความประทับใจแรกพบ (first impression) ได้ดีกว่า ผ่านการส่งข้อความที่ปรับเปลี่ยนแก้ไขได้ก่อนส่ง

งานวิจัยของ Nancy Baym (1995: 147) ศึกษาการรวมกลุ่มชุมชนออนไลน์ของแฟนละครที่เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ พบว่าความสนใจที่คล้ายกันทำให้กลุ่มแฟนทำการสนทนาและแบ่งปันข้อมูลต่อกันมากขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งที่ตนสนใจ และกลุ่มแฟนมักแบ่งปันเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกของตน ซึ่งรวมถึงเรื่องราวส่วนตัวนอกเหนือจากเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งที่ดึงดูดให้คนเหล่านั้นมาพบกันครั้งแรก

งานวิจัยชุมชนออนไลน์ในประเทศไทยเสนอผลการศึกษาที่คล้ายกัน การศึกษากลุ่มแฟนนวนิยายเพชรพระอุมาพบว่าการมีส่วนร่วมในชุมชนออนไลน์สามารถขยายเครือข่ายทางสังคมของคนในชุมชนได้จริงเมื่อสมาชิกในกลุ่มเข้ามาเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบนกระดานข่าวในชุมชนออนไลน์ แม้ว่าจะมีความแตกต่างด้านเพศ วัย อายุ แต่ความสนใจในสิ่งเดียวกันกลับดึงดูดให้บุคคลเหล่านั้นมีความสนิทสนมที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ความสัมพันธ์ที่เริ่มต้นผ่านการพูดคุยบนในโลกออนไลน์ได้ขยายสู่โลกแห่งความเป็นจริง โดยมี

การนัดพบปะกันในชีวิตจริงเพื่อสังสรรค์และมีกิจกรรมร่วมกัน ทั้งนี้มีการพบว่าระดับของสถานะของสมาชิกและระดับของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไม่เท่ากัน บางคนจะสนิทสนมกับบุคคลอื่นมากกว่า เนื่องจากมีส่วนร่วมในกิจกรรมในชุมชนมากกว่า เช่น การพูดคุยผ่านกระดานข่าว การสนทนาออนไลน์ และการนัดพบในชีวิตจริง (Nilphan, 2006)

การขยายเครือข่ายสังคมผ่านชุมชนออนไลน์ เพราะความสนใจในสิ่งเดียวกันนี้ ได้สะท้อนประโยชน์ของอินเทอร์เน็ตในการเป็นเครื่องมือการสื่อสารที่เชื่อมต่อถึงกันทั่วโลก ทำให้ไม่ว่าบุคคลจะอยู่ที่ใดในโลก หากมีความสนใจในสิ่งเดียวกัน มีความคิดเห็นที่ใกล้เคียงกัน หรือมีภูมิหลังคล้ายกัน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ และสร้างความสัมพันธ์ต่อกันได้ แต่ในขณะเดียวกันความสนใจที่คล้ายกันอาจกลายเป็นข้อจำกัดที่ทำให้เฉพาะบุคคลที่มีความคิดเห็นเหมือนกันเท่านั้นที่จะถูกดึงดูดเข้าหากันและติดต่อสื่อสารกัน แม้ว่าอินเทอร์เน็ตได้เปิดโอกาสให้เกิดการเชื่อมต่อระหว่างผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมและความคิดเห็นก็ตาม (Lyon, 2002; Wellman และ Gulia, 1999: 185)

(2) การขยายเครือข่ายของคนที่ยังรู้จักกันอยู่แล้ว ในขณะที่การศึกษาเกี่ยวกับชุมชนออนไลน์ มักพบว่าเป็นการรวมตัวของบุคคลที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ในด้านการขยายเครือข่ายทางสังคมของคนที่ยังรู้จักกันอยู่แล้ว มักพบมากในวรรณกรรมเกี่ยวข้องกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม โดย Danah m. Boyd และ Nicole B. Ellison (2007) ให้คำจำกัดความเว็บไซต์เครือข่ายสังคมว่าเป็นบริการทางเว็บไซต์ที่อนุญาตให้บุคคล (1) สร้างข้อมูลส่วนตัว (profile) ที่เป็นสาธารณะ หรือกึ่งสาธารณะ (semi-public) ภายใต้ระบบที่เชื่อมถึงกัน (2) สร้างลำดับรายชื่อของผู้ใช้อื่นๆ ที่มีการเชื่อมต่อถึงกัน และ (3) ค้นหาลำดับรายชื่อของการเชื่อมต่อที่เกี่ยวข้องกัน ทั้งของตนเองและของผู้อื่นในระบบ ทั้งนี้ธรรมชาติและระบบการตั้งชื่อของการเชื่อมต่ออาจแตกต่างกันจากเว็บหนึ่งสู่อีกเว็บหนึ่ง

นอกจากนี้ Danah M. Boyd และ Nicole B. Ellison (2007) ระบุว่าสิ่งที่ทำให้เว็บไซต์เครือข่ายสังคมมีความโดดเด่น ไม่ใช่การที่เว็บไซต์เหล่านั้นทำให้บุคคลแปลกหน้าได้พบปะกันบนโลกออนไลน์ แต่เป็นการทำให้ผู้ใช้สามารถ “สร้างและทำให้อีกส่วนหนึ่งของตนปรากฏต่อบุคคลอื่นในเครือข่ายสังคม” ซึ่งสิ่งที่ตามมาจากการสามารถดังกล่าวคือการ “เชื่อมต่อ” ระหว่างบุคคลจำนวนมาก โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการทำเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนใหม่เสมอไป แต่มักเป็นการเชื่อมต่อความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีการเชื่อมต่อถึงกันอยู่แล้วในโลกแห่งความเป็นจริง

ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Cliff Lampe, Nicole Ellison และ Charles Steinfield (2006: 167-170) ที่ทำการสำรวจพฤติกรรมการใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคม Facebook ในกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัย พบว่าคนที่ใช้ Facebook ส่วนใหญ่ใช้เพื่อติดตามข่าวสารและรักษาความสัมพันธ์กับคนที่รู้จักกันมาก่อนแล้วในโลกแห่งความเป็นจริง เช่น เพื่อนร่วมชั้นเรียน มากกว่าจะใช้เพื่อทำความรู้จักกับคนใหม่ๆ หรือสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่จากคนที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน

ดังนั้นการรวมกลุ่มของบุคคลบนเว็บไซต์เครือข่ายสังคม จึงเป็นการรวมกลุ่มที่มีศูนย์กลางคือ “ผู้คน” ไม่ใช่ “ความสนใจร่วมกัน” ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมเกี่ยวกับชุมชนออนไลน์ (Boyd และ Ellison, 2007) ด้านสาเหตุของการใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคม Ashwini Nadkarni และ Stefan G. Hofmann (2011) ได้ทำการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการใช้เว็บไซต์ Facebook สรุปว่า สาเหตุเกิดจากความต้องการทางสังคม 2 ประการ คือ (1) ความต้องการการยอมรับ และ (2) ความต้องการในการนำเสนอตนเอง โดยปัจเจกบุคคลสามารถมีแรงจูงใจทั้งสองด้านนี้พร้อมกันหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นที่ตามมาเช่น ภูมิหลัง ความแตกต่างด้านประชากรศาสตร์ (เช่น เพศ, วัย, อายุ, การศึกษา) และลักษณะบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล

ดังนั้นจึงสามารถสรุปได้ว่า การขยายเครือข่ายทางสังคมบนอินเทอร์เน็ตสามารถเป็นไปได้ทั้งสองกรณี คือ 1) การขยายเครือข่ายของคนแปลกหน้า และ 2) การขยายเครือข่ายของคนที่อยู่ใกล้กันอยู่แล้ว โดยมีสาเหตุในการขยายเครือข่ายสังคมแตกต่างกัน คือ สาเหตุความสนใจร่วมกันทำให้คนแปลกหน้ามาทำการสื่อสารต่อกันในชุมชนออนไลน์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบใหม่ และสาเหตุความต้องการทางสังคมทำให้คนที่รู้จักกันอยู่แล้วมาทำการสื่อสารต่อกันผ่านเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมไว้ให้คงอยู่

สรุป

เทคโนโลยีการติดต่อสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตไม่เพียงเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการติดต่อสื่อสาร แต่ยังได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสังคมของมนุษย์ไปอย่างสิ้นเชิง สภาพความเป็นชุมชนในยุคปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนไปสู่การรวมกลุ่มของผู้คนผ่านการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตในรูปแบบเครือข่ายสังคม ซึ่งสามารถทำให้เกิดทั้งการสร้างความสัมพันธ์กับคนที่ไม่รู้จัก และการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลให้คงอยู่

ปัจจุบันสังคมเครือข่ายถือเป็นรูปแบบใหม่ของ การดำรงชีวิตและการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรในทุกระดับ ที่นับวันจะมีความสำคัญมากขึ้น เมื่ออินเทอร์เน็ตได้ก้าวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และแม้ว่าพัฒนาการของอินเทอร์เน็ตจะก้าวผ่านจากจุดเริ่มต้นมาไกลพอสมควร แต่ยังสามารถพัฒนาต่อไปได้อีกมากมายเกินกว่าจะคาดเดา ดังนั้น การศึกษาเรื่องเครือข่ายสังคมยังคงเป็นที่น่าจับตามองว่าจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างไรต่อไปในอนาคต

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ศศิธร ยูโกศล และดวงกมล ชาติประเสริฐ (2553). การสร้างและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในโลกออนไลน์: โอกาสหรืออุปสรรค. *วารสารนิเทศศาสตร์* ปีที่ 28 ฉบับที่ 4. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 47-75.

วิทยา จิตนุพงศ์ (2553). เครือข่ายทางสังคม. *วารสารรามคำแหง* ปีที่ 27 ฉบับที่ 4. หน้า 287-299.

ภาษาอังกฤษ

Ashwini Nadkarni and Stefan G. Hofmann (2011). **Why do people use Facebook?: Personality and Individual Differences**, 52 (2012), 243-249. Retrieved February 20, 2012 from <http://dx.doi.org/10.1016/j.bbr.2011.03.031>.

Baym, N.K. (1995). The emergence of community in computer-mediated communication. In: Steven G. Jones, (Ed.) **Cybersociety: computer-mediated communication and community**, pp. 138-163. London: Thousand Oaks.

Baym, N.K. (2000). **Tune In, Log On: Soaps, Fandom, and Online Community**, London: Thousand Oaks.

Boyd, D. M. and Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. **Journal of Computer-Mediated Communication** 13 (1), article 11. Retrieved July 11, 2008, from <http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/boyd.ellison.html>.

Castells, M. (2000). **The Rise of the Network Society**, (2nd edn). Oxford: Blackwell.

Facebook (2012). **Facebook Reports Second Quarter 2012 Results**. Retrieved July, 27, 2012, from <http://investor.fb.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=695976>.

Garton, L., Haythornthwaite, C. and Wellman, B. (1997). Studying Online Social Network. **Journal of Computer-Mediated Communication** 3 (1) Retrieved March 18, 2004 <http://jcmc.indiana.edu/vol3/issue1/garton.html>.

Garton, L., Haythornthwaite, C. and Wellman, B. (1999). Studying on-line social networks. In: Steven G. Jones, (Ed.). **Doing Internet Research: critical issues and methods for examing the Net**, pp. 75-105. London: Thousand Oaks.

Gauntlett, D. (2004). Web Studies: what new. In: David Gauntlett and Ross Horsley, (Eds.). **Web Studies**, 2nd edn. pp. 3-23. London: Arnold.

- International Telecommunication Union, 2011, **World in 2011: ICT facts and figures**. <http://www.itu.int/ITU-D/ict/facts/2011/index.html>, เข้าถึงเมื่อ 19 มิถุนายน 2555.
- Internet World Stats, 2012, Top 20 countries with the highest number of internet users, <http://www.internetworldstats.com/top20.htm>, เข้าถึงเมื่อ 19 มิถุนายน 2555.
- Jan Van Dijk (2006). **The Network Society** (2nd edn) London: Sage.
- Lampe, C., Ellison, N. & Steinfield, C. (2006). A Face(book) in the crowd: Social searching vs. social browsing. **Proceedings of the 2006 20th Anniversary Conference on Computer Supported Cooperative Work** (pp. 167–170). New York: ACM Press. Retrieved July 11, 2008, from <http://dl.acm.org/citation.cfm?doid=1180875.1180901>.
- Lyon, D. (2002) Cyberspace: Beyond the Information Society? In: Armitage, J. and Roberts, J., (Eds.) **Living with Cyberspace: Technology & Society in the 21st Century**, pp. 21-33. New York: Continuum.
- McQuail, D. (2000). **Mass Communication Theory**, (4th edn). London: Sage.
- Morris, M. and Ogan, C. (1996). The Internet as mass medium. **Journal of Communication** 46, 39-51.
- Nilphan, P. (2006). **Online Communities and Social Networks: An Ethnographic Study of a Thai Fan Community**. PhD thesis, University of Leicester, U.K.
- Norris, P. (2004). The bridging and bonding role of online communities. In: Philip N. Howard and Steve Jones, (Eds.) **Society Online: the Internet in Context**, pp.31-41. London: Thousand Oaks.
- Parks, M.R. and Floyd, K. (1996). Making friends in cyberspace. **Journal of Communication** 46 (1), 80-97.
- Queralt, M. (1996). Communities. In: Magaly Queralt, (Ed.). **The Social Environment and Human Behavior**, pp. 222-258. Boston: Allyn and Bacon.
- Rheingold, H. (1993). **The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier**, Reading MA: Addison-Wesley.
- Rice, R.E. and Love, G. (1987). Electronic Emotion: socioemotional content in a computer-mediated communication network. **Communication Research** 14(1), 85-108.
- Sproull, L. and Faraj, S. (1997). Atheism, sex, and databases: the Net as social technology. In: Sara Kiesler, (Ed.). **Culture of the Internet**, pp. 35-51. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Tischler, Henry L., Whitte, Phillip, and Hunter, David E. K. (1983). **Introduction to Sociology**. New York: Holt, Rinehart and Winston.

- Turner, J.W., Grube, J.A. and Meyers, J. (2001). Developing an optimal match within online communities: an exploration of CMC support communities and traditional support. **Journal of Communication** 51 (2), 231-251.
- Walther, J.B. (1996) Computer-Mediated Communication: impersonal, interpersonal and hyperpersonal interaction. **Communication Research** 23 (1), 3-43.
- Watson, N. (1997). Why we argue about virtual community: a case study of the Phish. Net fan community. In: Steven G. Jones, (Ed.). **Virtual Culture: Identity and Communication in Cybersociety**, pp. 102-132. London: Thousand Oaks.
- Wellman, B., Salaff, J., Dimitrova, D., Garton, L., Gulia, M. and Haythornthwaite, C. (1996). Computer networks as social networks: collaborative work, telework, and virtual community. **Annual Review of Sociology** 22 (1996), 213-238.
- Wellman, B. (1997). An electronic group is virtually a social network. In: Sara Kiesler, (Ed.). **Culture of the Internet**, pp. 179-205. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, INC. Publishers.
- Wellman, B. and Gulia, M. (1999). Virtual communities as communities: net surfers don't ride alone. In: Marc A. Smith and Peter Kollock, (Eds.). **Communities in Cyberspace**, pp. 167-194. London: Routledge.
- Wilbur, S.P. (1997). An archaeology of cyberspaces: virtuality, community, identity. In: David Porter, (Ed.) **Internet Culture**, pp. 5-22. New York and London: Routledge.
- Yack Bernard (1993). 'Community', In Bernard Yack, **The Problems of a Political Animal. Community, Justice, and Conflict in Aristotelian Political Thought**, pp.25-50 Berkeley and LA: University of California Press.
- Yum, Y. and Hara Kazuya (2005). Computer-mediated relationship development: a cross-cultural comparison. **Journal of Computer-Mediated Communication** 11 (1). Retrieved Jan 9, 2006 from <http://jcmc.indiana.edu/vol11/issue1/yum.html>.